

KUNNA EKONOMISKA TEORIER KOMPLETTERAS?¹

Av JOHAN ÅKERMAN²

DET talas ofta som en självskriven sak om de ekonomiska teoriernas »förfining« i form av kompletteringar, påbyggnader, på ett givet system. Men om man granskar vår vetenskaps tvåhundraåriga historia, faller det i ögonen, att utvecklingen tar form av nya frågeställningar, alltså icke kontinuitet. Endast den engelsk-klassiska linjen Ricardo-Marshall-Keynes kan sägas under lång tid följa samma metodologiska spår, men till och med denna tradition visar så starka växlingar, att man knappast kan betrakta senare teori som förfining eller komplettering av tidigare framställd problematik. I själva verket är det ju så, att vetenskapens framsteg brukar ske i form av språngvisa ändringar, innebärande brott med tidigare betraktelsesätt. De senaste hundra årens idéutveckling i fysik och kemi, historia och politisk vetenskap äro talande exempel.

Emellertid kan man inom vissa delar av den ekonomiska teorien tala om kontinuitet i utvecklingen. Jag tänker på monopolteoriens framsteg från Cournot till Zeuthen och Schneider och den internationella handels och de internationella kapitalöverflyttningarnas teori från Ricardo till Ohlin och Iversen. Men det är att märka, att monopolteorien gäller *företagets* planer och den internationella teorien avser den politik, som föres av ett land betraktat som en företagsenhet. Går man till makroteorien finner man skilda system, som tillmäta olika grupper olika vikt och betydelse. Sammanställ Adam Smith och Marx, Walras och Böhm-Bawerk, Fisher och Schumpeter, och man ser, att kontinuitet och förfining inte karakteriserar utvecklingen av de allmänna socialekonomiska teorierna.

Tre exempel från nutida försök att syntetisera skilda ekonomiska teorier äro av intresse. Haberlers »Prosperity and Depression« har under ett kvartsekel varit den mest lästa sammanställningen av de viktigaste konjunktur-

1. Föreläsning i Socialökonomisk Samfund den 22. maj 1956.

2. Professor ved Lunds universitet.

KUNNA EKONOMISKA TEORIER KOMPLETTERAS?¹

Av JOHAN ÅKERMAN²

DET talas ofta som en självskriven sak om de ekonomiska teoriernas »förfining« i form av kompletteringar, påbyggnader, på ett givet system. Men om man granskar vår vetenskaps tvåhundraåriga historia, faller det i ögonen, att utvecklingen tar form av nya frågeställningar, alltså icke kontinuitet. Endast den engelsk-klassiska linjen Ricardo-Marshall-Keynes kan sägas under lång tid följa samma metodologiska spår, men till och med denna tradition visar så starka växlingar, att man knappast kan betrakta senare teori som förfining eller komplettering av tidigare framställd problematik. I själva verket är det ju så, att vetenskapens framsteg brukar ske i form av språngvisa ändringar, innebärande brott med tidigare betraktelsesätt. De senaste hundra årens idéutveckling i fysik och kemi, historia och politisk vetenskap äro talande exempel.

Emellertid kan man inom vissa delar av den ekonomiska teorien tala om kontinuitet i utvecklingen. Jag tänker på monopolteoriens framsteg från Cournot till Zeuthen och Schneider och den internationella handels och de internationella kapitalöverflyttningarnas teori från Ricardo till Ohlin och Iversen. Men det är att märka, att monopolteorien gäller *företagets* planer och den internationella teorien avser den politik, som föres av ett land betraktat som en företagsenhet. Går man till makroteorien finner man skilda system, som tillmätta olika grupper olika vikt och betydelse. Sammanställ Adam Smith och Marx, Walras och Böhm-Bawerk, Fisher och Schumpeter, och man ser, att kontinuitet och förfining inte karakteriserar utvecklingen av de allmänna socialekonomiska teorierna.

Tre exempel från nutida försök att syntetisera skilda ekonomiska teorier äro av intresse. Haberlers »Prosperity and Depression« har under ett kvartsekel varit den mest lästa sammanställningen av de viktigaste konjunktur-

1. Föreläsning i Socialökonomisk Samfund den 22. maj 1956.
2. Professor ved Lunds universitet.

teorierna, men många ha numera kommit till insikt om det problematiska i en sådan summering av teorier med helt olikartade kunskapsteoretiska premisser. Haberler har ju velat sammanslå förklaringar av en faktisk makroprocess och en kalkylmodell för full sysselsättning, d. v. s. en historisk rekonstruktion och en funktionell problematik. Och om man endast stannar vid det första slaget av konjunkturteorier finner man en mycket heterogen församling: monokausala och kombinerade tydningar; institutionella förhållanden, dels uppfattade som premisser, dels betraktade som »orsaker«. Den verkliga grunden till att Haberlers i många avseenden förträffliga arbete numera övergivits ligger i dess utgångspunkt — att teorier kunna kompletteras och sålunda framställas som en modern syntes av de mest växlande, äldre och nyare, tydningar.

Lika upplysande är den ibland framställda tesen att man bör söka sammanslå Keynes makrostatiska teori med Schumpeters evolutionsteori — man skulle då ha nått fram till en »alltidgiltig, dynamisk problemställning«. Men ett sådant krav innebär, att man skall gå i två motsatta riktningar på en gång. Det är just i detta sammanhang av intresse att studera det av Kurihara nyligen utgivna samlingsverket »Post-Keynesian Economics« ty de i boken ingående uppsatserna visa, att man måste hålla sig inom den givna teoriens ram, såvida man önskar »förfining« av ett system. Ett nytt sätt att ställa frågorna är utesluten.

Slutligen bör vi taga upp Milton Friedmans för den traditionella uppfattningen om »kompletteringen« karakteristiska och logiskt framställda tanke, att en teoris förutsättningar äro likgiltiga för teoriens relevans — bara en riktig förutsägelse grundad på teorien i fråga skulle ge upplysning om den är rätt eller fel. Jag tror att de flesta, som ej ha något emot »komplettering och förfining« dock taga avstånd från Friedmans »positive economics«, vars grundtes är den nyssnämnda. Dock är det Friedman som är konsekvent, ty om man accepterar kompletteringen, så måste man just säga, att teoriens institutionella premisser äro likgiltiga. Då måste man föreställa sig att en teori som passar högkonjunktur i ett förindustriellt liberalt samhälle också kan tyda depression i ett högindustrialliserat, planliberalt samhälle. Om nu teorien tillämpas och slår fel — ja, då men först då, får man enligt Friedman upplysning om att teorien var irrelevant. Naturligtvis är det ej svårt att kritisera denna uppfattning. För det första är det uppenbart, att en teori, som skall kunna förstå och förutse händelseförloppet och därför kunna användas för praktisk politik, måste fotas på de gällande förhållandena — avseende privat handlingsfrihet och statskontroll, näringslivets struktur och den aktuella konjunkturfasen. De svåraste felen i den ekonomiska politiken ha ju just gjorts, då man tillämpat »alltidgiltiga principer« på ett specifikt fall, som borde ha beaktats: så före 1929 års amerikanska kris, då man på basen av kvantitetsteorien upphöjde pris-

nivåns konstans till ensamt gällande norm, så 1946 vid den svenska kronans appreciering, då man bortsåg från de föreliggande politiska och ekonomiska premisserna. För det andra kan det rent principiellt sägas, att en teori kan slå rätt av en *slump*, om den tillämpas i den ekonomiska politiken, utan att dess premisser verkligen voro relevanta. Vi veta för litet om makroprocesserna och dessa störas alltför ofta av exogena chocker för att vi skulle ha rätt att utesluta denna möjlighet.

Vår slutsats av ovanstående överväganden blir nu den, att man måste känna till en teoris institutionella och metodologiska premisser för att kunna ställa den i förhållande till andra teorier. Därmed är komplettering och förfining ett problem, som kanske i vissa fall kan lösas och föra till framsteg men som alldeles icke får uppfattas som naturliga modifieringar under den ekonomiska vetenskapens utveckling. Varje samhällsekonomiskt system av betydelse kan liknas vid ett träd — det har slagit rot på en viss plats och man kan kanske ympa grenar från andra träd på dess stam, men resultaten bli sällan viktiga genom sådana »kompletteringar«.

Därmed har jag ingalunda sagt, att det skulle vara olämpligt att sammanställa och jämföra skilda »approaches« — tvärt om, en sådan metod är ofta den bästa, om man vill nå en djupare inblick och söka frigöra sig från överförenklade och ensidiga aspekter. Men det är skillnad på sammanställning och syntes, komparativ premissanalys och »komplettering«.

För att komma detta spörsmål närmare in på livet är det — som vid all analys — nödvändigt att differentiera. Vid jämförelse av skilda teories premisser måste man ställa tydliga frågor, vilkas svar belysa den kunskapsteoretiska grunden. Tre sådana frågor förefalla vara de viktigaste: För det första måste man fastställa, om den givna teorien vill *förklara* ett visst empiriskt bestämbar skeende eller om den vill giva en rationell formel, ett funktionellt *mål-medelsschema* för ingrepp. I förstnämnda fallet utgör teorien en *kausalanalys* — en metod, som går ut på att finna de för det tids- och rumslokaliserade skeendet drivande krafterna — i senare fallet har man en *kalkylmodell*, enligt vilken man alternativanalytiskt vill precisera effekten av en viss ändring. Genom att denna ändring endera kan uppkomma genom en *tänkt* ökning eller minskning av en viss variabel inom modellen eller också kan ske autonomt — genom processens ostörda förlopp — blir teorien gärna ambivalent: Man föreställer sig, att man *på en gång* med samma teori kan förklara gångna och framtida processer och konstruera modeller för ingrepp i processerna. Haberlers nyssnämnda bok, som utan vidare syntetiserar kausalanalys (t. ex. Juglars monetära kris-teori och Schumpeters utvecklings-konjunkturteori) och rena kalkylmodeller (t. ex. Keynes' teori för full sysselsättning) visar riskerna av en sådan sam-

manblandning. Dualismen »teori« (varmed menas logisk, därför alltidgiltig teori) och »data« (främst ekonomisk tidsserier, som eventuellt användas för testing av den aprioristiskt alltidgiltiga teorien) döljer den på teoriens område primära dualismen kausalanalys-kalkylmodell. Vår slutsats blir därför, att varje teori bör föregås av en kausalanalys, som gör den på denna bas konstruerade kalkylmodellen relevant. När det gäller studium och jämförelse av redan utförda teorier visar kausalanalysen oftast, att teorien icke är generellt relevant; man bör då bestämma gränserna för dess giltighetsområde — jag säger avsiktligt icke »tillämpningsområde«, ty den termen skulle antyda, att teorikonstruktionen är en rent logisk operation, som sedan, i andra hand, »testas«.

För det andra bör man komma till klarhet om »delarnas förhållande till det hela«, som är den mest allmänna formuleringen av mikro-makrorelationen. Många, tyvärr de flesta, teorier utgå ifrån att man kan klara denna uppgift genom en enkel generalisering av mikroteorin och därmed nå makroteori (» $\Sigma m = M$ «). Inom ekonometrien möter man denna lösning, dels inom indexteorien, dels vid aggregationen av konsumtions- och produktionsfunktioner till en »allmän« konsumtions- resp. produktionsfunktion. Men detta aggregationsproblem bortser från det mest väsentliga: *vilken* eller *vilka* mikroenheter är processens drivande kraft? Inom många konjunkturcyklar bestämmes det begynnande uppsvinget av vissa grupper inom kapitalindustrien, medan krisen utlöses av centralbankens beslut. I vissa konjunkturfaser kan den av en viss inkomstfördelning beroende konsumtionen vara avgörande — det gäller alltså vissa socialgrupper — medan i andra lägen vissa gruppers investering i byggnadsindustrien faller utslaget beträffande den kumulativa processens riktning och styrka. En aggregation av mikroenheter, som helt bortser från dylika företeelser, arbetar med jämviktsförutsättningen — kanske rent av »jämvikt in the long run under atomistiska premisser«. I en »dynamisk analys« — begreppet är tyvärr så missbrukat att det ofta har en dubiös innebörd — måste fastställandet av de i det givna läget avgörande grupperna tillmätas fundamental betydelse. Det är detta fastställande som jag benämnt *summeringsproblemet*, vilket från dessa och andra synpunkter även behandlas i Göran Nybléns »The Problem of Summation« (1951). Vill man komplettera äldre teorier med nyare, blir det nödvändigt att undersöka, vilka grupper som resp. förf. betraktar som avgörande och alltså bärare av de kausala elementen. Man kan ju ej komplettera en teori, som har »economic man« som permanent subjekt, med en teori, som laborerar med kapital- och konsumtionsindustriens företagare (vinstmaximering med skilda blickfält) och konsumentgrupper. Ännu så länge får man nöja sig med kravet på en bestämning av de relevanta grupperna i skilda lägen (t. ex. konjunkturfaser); att därtill *väga* deras relativa betydelse tillhör framtida forskning.

För det tredje och sista har man att klargöra vilken *struktur* som teorien skall bygga på. Det är uppenbart, att få teorier med verklig förklaringskraft kunna gälla såväl ett primitivt agrarsamhälle som ett avancerat industriland, ej heller på samma gång ett samhälle med outvecklad penninghushållning och en nation, som förfogar över alla vår tids monetära instrument. Man måste således fastställa produktionsstrukturen och den monetära strukturen. Med sin beräkning av faktorn α införde Pareto en bestämning av inkomstfördelningen eller inkomststrukturen — och den har stor vikt för en allmän teoris relevans. I våra dagar och vid jämförelse mellan industriländerna är nog den politiska strukturen viktigast, d. v. s. det procenttal, vilket anger hur stor del av nationalinkomsten som kontrolleras av offentliga organ. Om X är det absoluta fri-konkurrenssamhället och Y det absolut centraliserade plansamhället, så går tydligen procenttalet från 0 till 100 på X - Y -skalan. Ett beaktande av detta procenttal — det avsedda landets politiska strukturindikator — har uppenbarligen stor vikt, t. ex. vid tillämpningen av en teori för full sysselsättning. Och man bör ej »förfina« en teori genom komplettering med en annan teori, om de båda teorierna avse länder med vitt skilda politiska strukturindikatorer.

Konstruktionen av nya teorier och jämförelsen för ev. komplettering av äldre teorier bör sålunda enligt min mening föregås av tre metodologiska forskningsled, som innefatta kausalanalysen och dess förhållande till kalkylmodellen, summeringsproblemet och strukturproblemet. Orsaken till att hela detta grundläggande metodologiska forskningsfält hittills blivit i så ringa mån penetrerat är sannolikt betingat av den klassiska traditionen. Innerst sammanhänger hela spørsmålet med förhållandet mellan empiri och logisk deduktion. Men klassikerna saknade i stort sett data om det samhälle de diskuterade — de talade om den naturliga ordning till vilken samhället tack vare nationalekonomisk upplysning borde återgå. För att klargöra de ekonomiska sammanhangen hade man därför endast den logiska tankehypotesen till sitt förfogande: »antag att en variabel ökas, hur går det med de andra variablerna?» Och denna frågeställning lämpar sig förträffligt för matematisk analys. Frågan om den valda variabelns faktiska betydelse och ställning i systemet har alltför länge skjutits i bakgrunden till förmån för en förfining av den logiska analysen inom den konventionella ramen. Gång på gång har dock frågan om teoriens relevans tagits upp av kunskapsteoriens pionjärer inom nationalekonomien, men de ha hittills överflyglats av logistikens representanter: så fördunklades Jevons av Marshall och Schumpeter av Keynes.

För att ytterligare klargöra nu berörda metodfrågor kan det vara lämpligt att ordna de för närvarande mest aktuella teoretiska konstruktionerna i ett sammanhängande system. Detta skulle få följande utseende:

Generell kalkylmodell (Allmän- och alltidgiltig teori)			
Teorityp:		Simultan	Konsekutiv
Deduktiv metod:		Walrasmodell	Förloppsanalys
Induktiv metod:	Handlings-teori	Decissionsmodell	Planbudget
	Förklarings-teori	Strukturförklaring	Cykelförklaring
Kausalanalys (Summering, struktur, konjunkturfas)			

Denna uppställning bygger på följande systemtankar: 1. Enligt gängse »allmän« jämviktsteori framställer man först en logiskt oangriplig formelsamling, varvid man genomgående betraktar teorien som en kalkylmodell, ett handlingsinstrument, som eventuellt »tillämpas« på verkligheten. Gången är alltså »uppifrån-nedåt« — från högsta »alltidgiltiga« abstraktion till specifik ekonomisk-politisk tillämpning. Enligt här framförda tankegång börjar teorikonstruktionen med kausalanalys, som leder till specifik, förklarande teori, vilken i sin tur blir bas för en specifik kalkylmodell. Gången är här »nedifrån- uppåt«. 2. Teorityperna äro de simultana och konsekutiva systemen, varvid de senare definieras som system, i vilka minst en faktor i punkten t_0 bestämmas av en annan eller samma faktor i punkten t_{-1} . 3. Bland deduktiva system av simultan typ är Walrasmodellen ännu den mest karakteristiska även om, som Hans Brems säger, »allt är bestämt, men ingenting kan bestämmas«. Den konsekutiva motsvarigheten inom den deduktiva metoden är förloppsanalysen, i Norden mest känd genom Lundbergs »time-sequences« (1937). Hos såväl Walras som Lundberg är det endast frågan om konstruerade storheter och alternativanalytisk förklaring; verklighetens kvantitativt uttryckta processer bli ej beaktade. 4. Den induktiva metoden kommer till uttryck såväl i handlings- som i förklarings-teorier — i båda fallen är det den ekonomiska statistikens data, som utgör byggnadsstenarna. Frischs decisionsmodell ger ett pregnant exempel på en handlingsteori av simultan typ, ja, man kan fråga sig om principen icke här fått fullständig täckning. Planbudgeten ger samma teori i mycket mer be-

gränsad form; den är i princip konsekutiv, men de enorma aggregat, som utgöra verklighetens språkrör i denna »koncentrerade« uppställning, gör den till ett tvivelaktigt prognosinstrument och även till en föga relevant verklighetsbeskrivning. Till sist finna vi de induktiva förklarings teorierna: de självskrivna exemplen äro Leontiefs input-outputsystem för den simultana aspekten och Tinbergens »explanations« av de cykliska variationerna för den konsekutiva aspekten.

Det karakteristiska för de senaste årtiondenas teoretiska utveckling har varit, att tankeströmmarna ha gått »uppfån-nedåt«; från allmänna, icke-specifika logiska system till relativt sparsamma försök med »tillämpning och testing«. Mycket upplysande härvidlag är Tinbergens »explanations«, som endast skulle kunna visa om deduktiva konjunkturteorier vore riktiga eller felaktiga. Och ändå sade ekonometriens första kardinalsats, att studiet av ekonomiska tidsserier kunna väcka teoretiska problem. Man borde alltså på denna empiriska bas konstruera specifika förklarings- och handlingsteorier (kalkylmodeller).

Ytterligare några synpunkter kunna bidra till ett klargörande av den metodologiska problematik, som vi här syssla med. Den numera allmänt diskuterade teorien för den ekonomiska utvecklingen (»economic growth«) har, liksom för ett kvartsekel sedan konjunkturteorien, icke bara haft gott av sin upphöjelse till en av den centrala jämviktsekonomien respekterad forskningsgren. Det har nyligen uttalats, att intet i så hög grad bidragit till en samhällsvetenskaplig syntes som just den ekonomiska utvecklingsteoriens frammarsch på bred front, men det förefaller som om man hittills sökt blunda för de kunskapsteoretiska fallgroparna i terrängen. *En* sak är att rekonstruera en specifik, fullbordad utveckling — en kausalanalys av förloppet i ett visst land under viss period; *en annan* sak är att uppfinna en allmän- och alltidgiltig kalkylmodell för »utveckling«. I själva verket visar den hittillsvarande behandlingen av utvecklingsproblemet att det endast kan lösas som ett samhällsvetenskapligt spörsmål, icke som en rent ekonomisk fråga. Tar man rent ekonomiskt på dessa öppna, historiska förlopp, så fastnar man snart i antinomien mellan jämvikt och tid, determinism och fri vilja. Endast genom att med bred historisk, politisk, sociologisk och nationalekonomisk ansättning *acceptera* dualismen mellan kausalanalys av vad som har skett och kalkylmodell för framtida utveckling kan man nå gripbara resultat. Dessa resultat äro sannolikt ganska anspråkslösa, men dock mycket att föredraga framför naiva och i själva sin metodologiska uppläggning felaktiga utvecklingsteorier.

Oliver Cromwell sade, att den kommer längst som inte vet vart han går. Detta synes ha varit mottot för det mesta av den forskning, som under tre årtionden bedrivits på nationalinkomstberäkningarnas och nationalräkenskapernas område. Först nyligen har det fallit en forskare in att

fråga efter *syftet* med dessa siffersammanställningar. Ingvar Ohlsson har äran av att ha klart ställt detta onekligen fundamentala metodologiska problem (i sin avhandling om »National Accounting«, 1953). Ohlsson visar, att man har fyra uppgifter, som var och en fordra olika material och olika teorier. Söker man bestämma produktiviteten har man resultatanalys; vill man med de olika aggregaten belysa konjunkturföreteelser har man (bland annat) inkomstbeteendenanalys; vill man undersöka strukturen kan man med ledning av de nyssnämnda strukturindikatorerna och med komparativ statistik följa strukturändringarna; skall man lägga basen för finanspolitiken (i dess vidaste mening) uppställer man en planbudget. Jag tror för min del, att denna uttalade betoning av teoriens syfte verkar som ett viktigt incitament för det teoretiska arbetets omläggning från allmänna kalkylmodeller till på kausalanalys byggda, specifika modeller. Betonar man syftet är man på väg mot en metod, som går »nedifrån-uppåt«.

Den mest fundamentala frågeställning — och även den enklaste — som leder till dualistisk metodologi (kausalanalys som bas för kalkylmodell) är dock denna: Vem handlar? Vem är den teoretiska modellens subjekt? Detta var min utgångspunkt i en liten bok som jag utgav för tjugu år sedan och som heter »Ekonomisk kausalitet«. Jämför man de kända teorierna får man många svar på denna fråga. De liberala klassikerna valde den av Myrdal effektivt torpederade »economic man«; i generaliserad företagsekonomi är det som regel företaget; i den internationella handels teori är det »nationen«; i den rena planekonomien (Lange) är det staten. Jag skulle vilja säga, att det mest fatala inslaget i den ekonomiska teori, som följt på »the Keynesian revolution«, är avsaknaden av subjekt i modern teori. Det är *begreppen* som handla: likviditetspreferens, multiplikator, konsumtionsbenägenhet, acceleration m. fl. immateriella parametrar. Det är innerst denna brist på subjekt, som gör Keynes' sysselsättningsteori institutionellt sett överklig eller metafysisk. Genom att subjektet saknas, får man i bästa fall ett *contradictio in adjecto*: en planekonomisk teori för ett rent frikonkurrenssamhälle. Har man genom den enklaste av kausalanalyser fastslagit och redovisat den politiska strukturindikatorn — läget på XY-skalan — så löper man icke risken att konstruera en rent motsägelsefylld teori. Men vi ha ännu långt kvar till en teori, som verkligen täcker det aktuella planliberala systemet i de västerländska länderna. Vi sakna en teoretisk förklaring av den kombination av å ena sidan kumulativa förlopp av känd cyklisk typ och å andra sidan planperioder eller av den statliga politiken inlagda »tak och golv«, som är kännemärket för »konjunkturförloppet« sedan 1945. Att »komplettera« teorier för tiden före 1913 eller före 1932 så att de »också« passa nuvarande institutionella och strukturella förhållanden leder till felslut. Här är ännu en vit fläck på forskningens karta och den kan utforskas, endast om man är villig att betrakta läget utan förutfattade meningar om alltidgiltiga teorier, som eventuellt böra »förfinas« eller »kom-

pletteras«. Det är mycket möjligt att en sådan relevant teori måste bryta den konventionella, rent ekonomiska ramen — som ju endast passar ett ultra-liberalt samhälle — och bli en samhällsvetenskaplig teori, där politiska och psykologiska »lagar« sammanarbetas med de ekonomiska lagarna, som vi ju redan vant oss vid att sätta inom citationstecken.

Drar man ut konsekvenserna av detta betraktelsesätt blir den samhällsvetenskapliga kausalanalysen hela den ekonomiska teoriens grundval och utgångspunkt. Detta innebär å ena sidan, att man uppfattar den »rent ekonomiska«, slutna politiska ekonomien som en produkt av naturfilosofi och klassisk liberalism: från Napoleonskrigens slut till det första världskrigets utbrott, alltså under ett sekel, funnos ideologiska, rättsliga och institutionella förutsättningar för en sådan teori, som kunde anses på en gång beskriva det ekonomiska skeendet genom sammanställning av begrepp med alltidgiltig innebörd och relevans, samt uppställa ekonomisk-politiska kalkylmodeller med allmänt accepterad norm. Å andra sidan erkänner man då, att 1914 inledde en så djupgående ändring i fråga om samhällsidéer och institutioner, att den aprioristiska kongruensen mellan ekonomisk teori (av 1800-tals modell) och ekonomisk verklighet upphört att gälla; det blir nödvändigt att ge »teorien«, som nu blir en uttalad kalkylmodell, ett av kausalanalysen levererat institutionellt och strukturellt underlag, varvid dessa data ej längre kunna begränsas till rent ekonomiska, emedan alla samhällsfaktorer äro interdependenta.

I och med att basen blir samhällsvetenskaplig, icke rent ekonomisk, måste man också överge den neo-klassiska räddningsplankan, de »handlande begreppen« utan anknytning till handlande grupper: Marshalls »demand« och Keynes »multiplier« te sig då i en samhällsekonomisk analys lika ogripbara och intetsägande som Quesnays »produit net« och Marx' »mervärde«. Den avgörande frågan blir: *Vem handlar? Vem är i varje specifikt, tidsligt och rumsligt lokaliserat, fall teoriens subjekt?* Har man gått in för den frågeställningen blir teorien en ren kalkylmodell, ett målmedelsschema, som konstrueras och tillämpas av en konkret institution. Vid en första approximation blir det endast två subjekt — företaget och staten. Båda vila på samhällsvetenskaplig prövning av kalkylens aktuella och relevanta ram. Men företagsekonomi och statens politiska ekonomi äro inbördes förenade; här uppträder mikro-makrorelationen i dess politiska aspekt. Följande schema över de nu diskuterade sambanden uttrycker på enklaste sätt det metodologiska förhållandet mellan verklighetsiakttagelse och rationaliserad plan:

